ATSIZ

BOZKURTLAR DİRİLİYOR



/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2188
EDEBÎ ESERLER: 1110

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-804-9

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: Türkiye Yayınevi, 1949
Ötüken Neşriyat'ta *Bozkurtlar* adıyla birleştirilmiş 1. Basım: 1973
Ötüken Neşriyat'ta *Bozkurtlar Diriliyor* adıyla **1. BASIM**

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
Istiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Son Okuma: M. Bilal Erimez - Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul - 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Atsız (12 Ocak 1905 – 11 Aralık 1975): 20. asırda Türk milliyetçiliğinin en önemli ismi ve Galip Erdem'in ifadesiyle "Türk birliğinin dev inançlı bekleyicisi" olan Atsız Bey, baba tarafından, deniz subayları yetiştirmiş bir aileden gelmiştir: Büyükbabası Hüseyin Ağa, Gümüşhane'nin Torul kazasının Midi köyünde yerleşik Çiftçioğulları ailesine mensuptu ve askerliğini deniz eri olarak yapmak için geldiği İstanbul'da teskere bırakarak çarkçı kolağalığına kadar yükselmişti. Onun oğlu ve Atsız Bey'in babası olan Mehmed Nâil Bey de güverte binbaşılığına kadar yükselmiş bir deniz subayıydı. Atsız, Mehmed Nâil Bey'in, Trabzonlu Kadıoğulları ailesine mensup Fatma Zehra Hanım'la 1903'te gerçekleşen evliliğinden dünyaya gelen üç çocuğun en büyüğü olarak İstanbul'da doğdu. İlkokula, Latin harfleriyle eğitim verilen Kadıköy'deki Fransız Mektebinde başladı. Bu okulun bir yangınla harap olmasından sonra bu defa yine Latin harfleriyle eğitim verilen Alman Mektebine yazdırıldı. Trablusgarp Savaşı yıllarında, Malatya gambotuyla Süveyş'e sığınan babasının yanına gönderildi ve orada yine bir Fransız okulunda tahsilini sürdürdü. Mehmed Nâil Bey'in İstanbul'a dönmesiyle bu sefer Kasımpaşa'daki Cezayirli Hasan Paşa Okuluna yazdırıldı. Arap harfleriyle eğitime burada başlayan Atsız Bey, ailesinin Kadıköy'e taşınmasıyla tekrar okul değiştirerek Osmanlı İttihad Mektebine gitmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Kadıköy Sultanisinin rüştiye kısmına devam eden Atsız, buradan İstanbul Sultanisine geçmiş, onuncu sınıftayken girdiği sınavda başarılı olarak Darülfünuna kaydolmuş, ardından bir geçiş sınavıyla Tıbbiyeye, orada girdiği başka bir sınavla da 1922'de Askerî Tıbbiyeye girme hakkını kazanmıştır. Y. Hacaloğlu'ndan öğrendiğimize göre; 1921 – 1925 yıllarında haftalık bir mecmua ve bazı günlük gazetelerde "H. Nihâl" ve "Askerî Tıbbiye öğrencisi H. Nihâl" imzalarıyla yazılar yazan Atsız Bey'in, 1917'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin maddi desteğiyle çıkarılmaya başlanan, Malta'ya sürülene dek Ziya Gökalp'ın idare ettiği *Yeni Mecmua*'nın, Falih Rıfkı yönetiminde neşredilen sayılarından Kasım 1923 tarihlisin-

de, "Suallerimiz ve Cevaplar" sayfasında Hüseyin Nihâl imzasıyla bir mektubu çıkmıştır. Mektuptaki, ifadelerinden, Türkçülük fikri gibi, temel antitezlerinin de erken dönemlerde tebellür ettiği anlaşılmaktadır. Hüseyin Nihâl, Mesud Süreyya adlı Arap asıllı bir mülazımın gereksiz yere istediği selamı vermediği için 4 Mart 1925'te Askerî Tıbbiyeden çıkarılmıştır. Bu yüzden de bazı mektuplarında kendisinden "yarı doktor" olarak bahsetmiştir.

Askerî Tıbbiyeden çıkarıldıktan sonra, Kabataş Lisesinde birkaç ay muallim muavinliği yapan Atsız Bey, daha sonra Denizyollarının bir vapurunda kâtip muavini olarak çalışmış, İstanbul – Mersin arasında birkaç seferde bulunmuştur. 1926'da Yüksek Muallim Mektebine ve Darülfünunun Edebiyat Şubesine kaydolan Atsız, buradan Edirneli Nazmi'nin *Divan*ının gramer ve sözlüğü üzerine hazırladığı bitirme teziyle 1930'da mezun olmuş, 25 Ocak 1931'de ise Fuad Köprülü'nün girişimiyle Türkiyat Enstitüsünde asistanlığa başlamıştır. Kısa bir süre sonra, 15 Mayıs 1931'de, ilk dergisi olan *Atsız Mecmua*'yı neşretmeye başlamış; dergide, kimi o sırada şöhretli, kimi ileride kendi sahalarında temayüz edecek isimlerle, daha ziyade kültürel ve ılımlı bir Türkçülüğün ilmî çerçevede işlendiği köycü bir bakış açısı egemen olmuştur.

Atsız, Temmuz 1932'de toplanan ve davetli listesinde adı olduğu hâlde katılmadığı Birinci Türk Tarih Kongresinde savunulan resmî tarih tezine karşı ilmî çekincelerini belirttiği için bilhassa Dr. Reşit Galip'in hücumuna uğrayan hocası Zeki Velidi Togan'ın lehine, aralarında Pertev Naili Boratav'ın da bulunduğu diğer yedi arkadaşıyla birlikte, Galip'e bir protesto telgrafı çekmiş ve muhâlif olarak mimlenmesine yol açan bu tavrı, Reşit Galip'in Maarif Vekili olduğu sırada, *Atsız Mecmua*'nın 25 Eylül 1932 tarihli son (17) sayısında yayınladığı, Darülfünun hocalarının yetersizlikleri, cahillikleri ve esersizliklerini sert bir dille eleştirdiği bir yazısının da tuz biber olmasıyla, 13 Mart 1933'te Darülfünundan atılmasına yol açmıştır. Birkaç hafta sonra Orhan Şaik'le birlikte Malatya Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak atanmış,

orada yaklaşık dört ay bulunduktan sonra edebiyat öğretmeni vazifesiyle Edirne Lisesine tayin edilmiştir.

Edirne'de görevli olduğu yılların bir hatırası; bir yaz tatilinde, arkadaşlarıyla, asıl amaçları İstanbul'dan yürümek olduğu hâlde, yeterli vakitleri bulunmadığından, Sirkeci'den kalkan Selamet vapuruna binip Çanakkale'ye ve oradan motorla Kilitbahir'e çıkıp yaya olarak bütün savaş alanlarını dolaştıkları bir Çanakkale haccıdır. Bu geziye dair anlatısını, 1933'te Çanakkale'ye Yürüyüş adıyla bastırmıştır. Edirne'de, Türkçülük yolundaki ikinci yayın çabası olarak, 5 Kasım 1933 tarihinden itibaren 16 Temmuz 1934'e kadar dokuz sayı yayınlanacak ve yine resmî tarih tezine dönük sert polemiklere giriştiği için, Vekâlet emrine alınarak öğretmenlikten uzaklaştırılmasına yol açacak ve bir süre sonra da kapatılacak *Orhun* dergisini çıkarttı. Aynı zamanda bu dergide, 1935 yılında yayınlayacağı, *Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar* adlı eserini tefrika etmeye başladı. Böylece, kendi tarih tezini, daha önce Rıza Nur ve Mükrimin Hâlil tarafından kısmen ortaya konulmuş olan bütüncül bir bakış açısıyla sistemleştirmeye başladı. Ona göre Türk tarihi, resmî tezin hilafına, pek çok hanedan eliyle kurulmuş devletlerden değil, Doğu ve Batı Türkeli'nde egemen pek çok hanedan tarafından yönetilmiş iki devletten müteşekkildi ve hanedanları değil, devleti esas alarak anlatılmalıydı.

Daha sonra çeşitli okullarda fasılalarla öğretmenlik yapan Atsız, 1937'de Tahsin Demiray'ın *Ateş - Çocuklar İçin* dergisinde, pek çok nesli etkileyecek ve Türkçülük yoluna girmelerini sağlayacak olan, Birinci Göktürk Kağanlığı'nın çöküşünü ve Türklerin Kür Şad liderliğinde bağımsızlık için isyan edişini destansı bir dille anlatacağı *Bozkurtların Ölümü* adlı romanını tefrika etmeye başladı; fakat yayın yarım kaldı. Tamamlanması ve kitap olarak neşri, 1946 yılında gerçekleşecekti. Çok ilgi gören romanın, 1949'da *Bozkurtlar Diriliyor* adıyla devamı neşredilecek, burada da İkinci Göktürk Kağanlığı'nın elli yıllık aradan sonra Kutluk Şad tarafından diriltilmesi anlatılacaktı. Ayrıca 1940 yılı içinde, *900'üncü Yıldönümü* adlı risalesi ile Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* romanına karşı yazdığı *İçimizdeki Şeytanlar* adlı

risalesi ve *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı küçük hacimli eserlerini yayımlamıştır.

Atsız, Boğaziçi Lisesinde Türkçe öğretmeniyken, daha önce Edirne'de çıkardığı *Orhun*'u, kaldığı yerden, yani onuncu sayıdan itibaren tekrar neşretmeye başlamış, bu dergi de 1 Ekim 1943 ila 1 Nisan 1944 arasında yedi sayı yayınlanabilmiştir. Mart – Nisan 1944'te Millî Eğitimdeki komünist faaliyetleri ifşa edip sorumluları istifaya çağırdığı ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na hitaben kaleme aldığı meşhur açık mektupları sonrasında derginin yayını durdurulmuş; öğretmenliğine son verilmesi dışında, itham ettiği Sabahattin Ali'nin kendisine açtığı dava, 3 Mayıs 1944'te Ankara'da milliyetçi gençliğin sonradan Türkçüler Günü olarak anılacak nümayişlerini ve adli tarihimize Irkçılık – Turancılık Davası adıyla geçecek yargılamaları doğurmuştur. Bu davadan sonra uzun müddet işsiz kalan ve Türkiye Yayınevi'nde çalışan Atsız, bu dönemde, muahhar baskılarda genişleyecek olan şiirlerini *Yolların Sonu* (1946) adlı kitapta toplamış; *Osmanlı Tarihleri I* adlı derlemenin içinde, Ahmedî'nin, "Dâstan ve Tevârih-i Mülük-i Âl-i Osman", Şükrullah'ın "Behçetü't-tevârih" ve Âşıkpaşaoğlu'nun "Tevârih-i Âl-i Osman" adlı Osmanlı tarih yazıcılığının erken metinlerini neşretmiştir.

Atsız, Darülfünundaki sınıf arkadaşlarından Tahsin Banguoğlu'nun Millî Eğitim Bakanı olmasıyla 1949 Temmuzunda Süleymaniye Kütüphanesi'ne uzman olarak atanmış ve bir yılı biraz aşkın zaman sonra Haydarpaşa Lisesi Edebiyat öğretmenliğine tayin edilmiş; fakat bir Türkçüler Günü ihtifali dolayısıyla 4 Mayıs 1952'de Ankara'da verdiği "Devletimizin Kuruluşu" başlıklı konferansta, millî tarihe ilişkin kanaatlerini Türkçü bir bakışla anlatmasından rahatsız olan basının tezviratıyla öğretmenlikten "muvakkaten" alınıp tekrar Süleymaniye Kütüphanesi'nde görevlendirilmiş, bu "muvakkat" vazifesi emekli olacağı 1969 yılına kadar on yedi sene sürmüştür. Atsız, Süleymaniye Kütüphanesi'nde görevli olduğu yıllarda, çeşitli makalelerinden derleyerek *Türk Ülküsü* (1956) adlı kitabını yayımlamış, 1958'de önce *Akşam* gazetesinde tefrika edilip aynı yıl kitaplaştırılan ve Fetret döne-

mimize dair acıklı bir şehzade öyküsü olan *Deli Kurt* romanını neşretmiş, Ö.F. Akün'ün verdiği bilgiye göre, 1936'da bir sahafta görüp istinsah ettiği ve daha sonra aslı Berlin'e götürülerek İkinci Dünya Savaşı'nın dağdağası içinde kaybolan, Bayburtlu Osman'ın *Tevârih-i Cedîd-i Mirât-ı Cihân* (1961) adlı eserini, ayrıca Birgili Mehmed (1966), Mustafa Âlî (1967) ve Ebussuud Efendi'nin (1968) bibliyografyalarını hazırlamıştır.

Atsız'ın çıkardığı son Türkçü dergi, 1964 – 1975 yılları arasında 143 sayı yayınlanan Ötüken dergisidir. 1972'de, son romanı olan ve daha önce ismini müstear olarak kullandığı; hayatı, kendi hayatıyla büyük oranda örtüşen Selim Pusat adlı askerlikten atılma bir monarşist subayın etrafında gelişen sembolik ve tenasühi bir öyküyü anlattığı *Ruh Adam*'ı yayımlar.

Atsız, Türkçülük tarihinin en önemli figürüdür. Bu sebeple Altan Deliorman Bey, kendisi hakkında kaleme aldığı kitabında, cenazesinden bahsederken haklı olarak "musalla taşında yatanın Atsız değil, Türk milliyetçiliğinin bir devri" olduğunu ifade etmiştir. Büyük Türkçünün ebediyete intikalinin üzerinden çok yıl geçmiş olmasına rağmen yarattığı romantizmin ve edebî kuvvetinin her yeni kuşağı etkilemeyi sürdürdüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunda, şüphesiz bir ömür boyu sarsılmaz bir inançla ve yüksek bir ahlaki salabetle savunduğu fikirlerden inhiraf etmemiş olmasının; kendisini hiçe sayarak milletinin geçmişinde, hâlinde ve geleceğinde fenafillah derecesinde benliğini eriterek varlığını gerçek anlamda ona adamış olmasının payı büyüktür.



I

İHTİLAL BAŞARILAMADIKTAN SONRA

in kağanı Tay-tsung çok düşünceli idi. Birkaç gündür kendisinde bir başkalık, anlaşılmaz bir değişiklik seziyordu. İlk önce bunun ne olduğunu anlamadan içinde rahatsızlık duymuş, sonra düşüne düşüne rahatsızlığın nereden geldiğini bulmuştu: Korkuyordu. Hele gün battıktan sonra her karaltı, her gölge onu ürkütüyor, şu uğursuz ihtilalcilerden biri karanlıklar içinden çıkarak kendisine doğru yay gerip ok fırlatacak sanıyordu. O, ihtilalcilerden birçoğunun başkentte gizlenmiş olduğuna inanıyordu. Çünkü bunlardan ancak 38 tanesinin cesedi bulunmuş, Vey ırmağından da üçünün ölüsü çıkarılmıştı. "Bu kadar büyük bir gürültünün 41 kişiyle yapıldığına, Çin kağanı olarak inanamazdı. Bu ihtilalciler ne kadar gözü pek, çılgın herifler olurlarsa olsunlar, 300'den çok Çin askerini öldürmek ve koca bir şehre bu kadar korku salabilmek için herhâlde birkaç yüz kişi olmalıydılar.

Üç gündür bütün Siganfu ve yörelerinin altı üstüne getirildiği, birçokları yargılanıp idam edildiği, birçoğuna işkenceler yapıldığı hâlde gizlenmiş olan ihtilalcilerden kimse ele geçirilememişti. Acaba bunları, kendi tahtına göz diken kumandanlarından birisi mi saklıyordu? Öyleyse sarayın içinde fırsat kollamaları da akla gelebilirdi.

İşte Çin kağanı bunları düşünerek sıkılıyor, heyecanlanıyordu. Aldığı raporlara göre geceleyin birçok yerde ihtilalciler gözükmüştü. Fakat bütün sıkı araştırmalara rağmen kimse ele geçmiyordu. Herifler herhâlde geceleyin iş görmesini seviyorlardı. Sarayı geceleyin bastıkları gibi şehirde de geceleyin ortaya çıkıyorlar, fakat gündüz olunca silinip kayboluyorlardı. Ama niçin şimdiye kadar bir teki ele geçmemişti?

Siganfu halkı ihtilalcilerin korkusundan geceleyin sokağa çıkamaz olmuştu. Şehrin ucunda oturan bir Çinli, bir gece Vey ırmağı kıyısından dönerken bunlardan birçoğunun atlarıyla birlikte ırmağı yüzerek geçtiklerini görmüş, bir başkası da Siganfu'nun içinde çok iri ve tam pusatlı bir yığın adamın karanlık arasında hızla yürüdüklerini görerek çığlıklarla kaçmıştı. İhtilalciler bu ikisine de bir şey yapmamışlar, fakat yaşlı bir kadını öldürmüşlerdi. Geceleyin komşusundan biraz pirinç alan bu kadın, kapıdan çıktıktan sonra "İhtilalciler!" diye bağırarak yığılmış, kapıyı tekrar açan komşular zavallının ölüsünü bulmuşlardı. Üzerinde ok ve kılıç yarası yoktu. Karşısında korkunç haydutları gören kadıncağızın korkudan öldüğü anlaşılıyordu.

Bugün ihtiyar bir kadını korkutarak öldürenlerin yarın yeniden saraya saldırmayacakları nereden belliydi?

Çin kağanı bunları düşünerek tedbirler almış, saray çerisini çoğaltmış, nöbet işlerini düzene koymuş, geceleri dışarda gezmek âdetini bir yana bırakmıştı. Bütün bunlara rağmen içi rahat değildi. Öldürülen ve başı kesilen Kür Şad'ın bile öldüğünden emin olamıyordu. Kür Şad'ın kızını idam ettirmiş, fakat konçuyu ile oğlunu bulduramamıştı.

Bir yandan da nazırlarının verdiği raporlar ve raporlardaki teklifler dolayısıyla aklının büsbütün karıştığını hissediyor, öfkeleniyor, saçma sapan şeyler düşünüyordu. Bütün bu düğümleri çözmek için bugün sarayda bir toplantı yapılacaktı. Tay-tsung son ümitlerini bu toplantıya bağlamıştı.

*
* *

Siganfu sarayının büyük bir odasında toplantı heyecanlı bir hava içinde açıldı. Nazırlar, Çin kağanının karşısında sinirlerine hâkim olabilmek için kendilerini sıkıyorlardı. Kağan, Kür Şad ihtilalinden sonraki durumunu anlatarak başkentteki rahatsızlığın önüne nasıl geçilebileceğini, bunun için yapılması gereken işlerin neler

olduğunu sordu. İşin aslına bakılırsa kendisi de onlardan daha az heyecanlı değildi. İlk sözü Vey-çing aldı. Koyu bir Türk düşmanı olan bu adamın Türklere karşı duyduğu kin Kür Şad ihtilalinden sonra büsbütün artmış, Türklerin yok edilmesini kendisine ülkü edinmişti. Düşüncelerini büyük bir konuşkanlıkla anlatarak Türklerin tehlikeli ejderler olduğunu, günün birinde Çin'in batmasına zemin hazırlamaktansa şimdiden bir çare düşünmek lâzım geldiğini söyledi. Çareyi de soğukkanlılıkla bildirdi: Çin'deki bütün Türkleri öldürmek...

İşi gücü Vey-çing'e karşı gelmek, onunla tartışmak olan Ven-yen-po bu düşünceye hemen itiraz etti. O, Türkleri, Çinlileştirmenin devlet için daha faydalı olacağını ileri sürüyor, bu milletin kabiliyetlerinden faydalanmanın Çin'e getireceği menfaatleri sayıp döküyordu.

Li-pe-lo ikisi arasında bir tez müdafaa ediyor, Yen-se-ku da onu destekliyordu.

Çin kağanı bugün çok iradesizdi. Hangi nazır konuşursa onun tesirinde kalıyor, böylelikle durmaksızın fikir değiştiriyordu.

Nihayet, uzun tartışmalardan sonra bir sonuca varılabildi: Atılganlıkları ve korkusuzlukları dolayısıyla Çin'in içinde kalmaları tehlikeli görülen Türkler yeniden eski yurtlarına gönderileceklerdi. Bu karar Vey-çing'i yıldırımla çarpılmış gibi sarsmıştı. Son defa söz alarak:

- Bu kararla Kür Şad'a karşı yenilmiş olduğumuzu kabul ediyoruz; onun isteği de bundan başka bir şey değildi! dedi.

Fakat Çin kağanı ve öteki nazırlar öyle bir kâbus içinde idiler ki bu kâbusun bastırıcı tesirinden kurtulmak için yenilmiş olmayı kabul etmekten utanmıyorlardı.

Şimdi sıra bu kararın nasıl tatbik edileceğine gelmişti. Türkeli Sırtarduşların hâkimiyeti altına girmişti. Çin'deki yüz bin Türk bunlarla başa çıkamazdı! Çünkü çoğu kadın ve çocuktu. Çin kağanı bu mesele hakkında parlak düşüncelere sahipti:

- Sırtarduşlar da Türk olduğu için böylece Türkleri ikiye ayırmış olacak, birini veya ötekini destekleyerek denge kuracağız.

Böylelikle hem onları birbirine kırdıracağız, hem de kuzey sınırlarımızın güvenliğini sağlamış olacağız! dedi.

Bu dâhice düşünce nazırlara saygı ile baş eğdirdi. Hiçbiri itiraz etmedi. Kağan, çoktandır kaybettiği neşesini yeniden bulmuş gibiydi. Nazırlara sordu:

- Bu Türklerin başına geçirmek üzere kimi salık verirsiniz?..

Bozkurt ailesinin bütün teginleri akıllarından geçer ve hiçbiri beğenilmezken kağan yeniden söze başladı.

- Sırba Tegin hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu soru Vey-çing'in yüzünde bir buruşukluk yaptı ve gözlerinden garip bir ışık geçti:

- Çok korkunç yüzlü ve vahşi bakışlı bir adam, diye mırıldandı.

Tay-tsung gülümsedi:

- Bu korkunç yüz göğün bize en büyük iyiliğidir! dedi. Sonra, bu sözlerden bir şey anlamayarak birbirine bakan nazırların merakını şöylece giderdi:

- Hepsi aydınlık yüzlü ve yakışıklı adamlar olan Bozkurt ailesi teginleri bu korkunç yüzlü, çirkin adamı kendi soylarından saymıyorlar. Batı Türklerinden olduğu için de soyunu iyice inceleyemiyor ve ondan şüphe ediyorlar. Hakkında türlü türlü söylentiler var. Bir söylentiye göre anası, ölü doğan çocuğunun yerine bu kim olduğu belirsiz çocuğu alarak büyütmüş... Böylece Gök Türklerin başına Sırba Tegin'i geçirmek öteki teginlerin hoşnutsuzluğunu kabartarak ayrılık tohumları saçmak olacaktır. Bu ayrılığı körüklemek için de Bozkurt soyundan iki tegini Sırba'nın buyruğuna vereceğim. Sırba bize en sadık tegindir ve Gök Türkler tarafından sevilmediği için de sadık kalmaya mecburdur. Kendisine kağanlık verirsek herhâlde Gök Türkleri Çin'in menfaatlerine uygun bir şekilde idare eder.

*

* *

Birkaç gün sonra Sırba Kağan, yanında yüz bin Türk olduğu hâlde Çin duvarlarının dışına çıkıyor, bu çıkış bütün Çin'de, hele Siganfu'da bir bayram gibi içten içe kutlanıyordu. Artık geceleyin sokağa çıkabilecekler, karşılarında ölüm zebanilerini görmeyeceklerdi. Tay-tsung hayatından pek memnundu. Bundan sonra sarayının basılması tehlikesi kalmıyordu. Rahat uyumak bahtiyarlığına erişecek demekti. Hele düşünde bu uğursuz haramîler başbuğu Kür Şad kesik başıyla karşısına dikilmeyecek, ona, dirliğini zehir etmeyecekti.

Bu gidişten yalnız Vey-çing hoşlanmamıştı. Sarayda Venyen-po ile karşılaştığı zaman:

- Kırk eşkiyanın ölüsü kırk milyonluk koca devleti yendi! dedi ve gülerek tamamladı:

- Hayaletlerden korkmanız sayesinde...



II

İHTİLALDEN KIRK YIL SONRA
(679 Yılında)

Sonsuz ovada gözün alabildiğine boz bir renk yayılıyordu. Bu düzlükte yalnız tümseğe benzeyen bir tepecik görülüyor, üstünde birkaç ağaç sıralanıyordu. Tümseğin yakınındaki küçük su sessizce doğuya doğru akıyor, kıyısında birkaç koyun otluyordu. Tepeciğin eteğinde dört Türk çadırı vardı.

Güneş batarken en baştaki çadırdan bir erkek çıkarak ufuklara doğru uzun uzun baktı. Sert bakışlı, yoksul giyimli, bahadır duruşlu olan bu adam kırk yaşlarında gözüküyor; alnındaki, yüzündeki kılıç yaraları ve çizgiler, başından çok şeyler geçmiş olduğunu anlatıyordu. Börkünün tüyleri dökülmüş, yamalı kaftanı birçok yerlerinden parçalanmış, çizmeleri eskiyip delinmişti. Bütün bu eskilerin arasında yalnız belindeki bıçak göze batıyor, altın ve gümüş kakmalarıyla bir kağan hazinesinden çıkmışa benziyordu. Ufuklara dalan gözlerinin bir şey beklediği belliydi. Fakat uzaklarda ne bir karaltı, ne bir toz beliriyor; beride otlayan hayvanların seslerinden başka hiçbir gürültü işitilmiyordu.

Yoksul kılıklı bahadır buğulu gözlerle ufku bir daha süzdükten sonra çıktığı çadıra girdi. Bu çadırın bir bucağında yaşlı bir kadın, uzandığı keçenin üzerinde sessiz duruyor, donuk gözlerle kapıya bakıyordu. Ölmek üzere olan bu kadın, yoksul kılıklı bahadırın anasıydı. Güçlükle konuşarak:

- Urungu! Gözüktüler mi? diye sordu.

Adının Urungu olduğu anlaşılan erkek cevap verdi:

- Hayır ana! Ama elbette gelecekler...

İhtiyar kadın bütün gücünü kullanarak biraz toplandı:

- Yarına çıkmayacağımı anlıyorum. Sana söyleyeceklerim var, dedi.

Urungu yavaşça anasının yanına çöküp bağdaş kurarak gözlerini ona dikti. Anasının kendisine söyleyeceği şeyleri büyük bir sabırla yıllarca beklemişti. Yazık ki sonsuz bir istekle bilmek istediği şeylere kavuşurken anasından ayrılıyordu. O, hiçbir anaya benzemeyen vefalı, çilekeş, iyi anadan... Yoksul ve kimsesiz bir aileye mensup oldukları hâlde en arı soylu kadınlardan daha üstün olan anadan...

Dirliğin sonuna ermiş olan bu iyi kadın şimdi kısık bir sesle konuşmaya başlamıştı:

- Urungu! Soğukluk yavaş yavaş yüreğime doğru yükseliyor. Yüreğime değdiği zaman benim için her şey bitecek ve ben ölmüş olacağım. Ama bu ölüm benim ilk ölümüm değildir...

Urungu hayretle anasına baktı...

- Ben bundan çok önce ölmüş sayılabilirdim. Seni büyütüp er kişi yapmak için yaşadım. On beş yaşına girip er adını aldığın zaman yeryüzünde yapacak işim kalmamıştı. O zamandan beri yalnız bir şeyi görmek için yaşamaya çalıştım. O şey, senin yıllardır ardında koştuğun düşünce idi: Ötüken'de Türk kağanının oturduğunu, Türk türesinin yürüdüğünü görmek... Bundan otuz yıl önce, sen daha on bir yaşında bir çocukken Çıbı Tegin, Çinlilere karşı ayaklanıp Gök Türk Devletini kurmaya çalıştığı zaman kurt başlı sancak Ötüken'de dalgalansın diye seni Çıbı Kağan ordusuna ben göndermiştim. Üç yıl, Çıbı Kağan tutsak edilip Çin'e götürülünceye kadar savaşlarda olgunlaştın; ölümcül yaralar aldın. İyi dövüştün. Babana yaraşır yiğit oğul olduğunu gösterdin. Emeklerim boşa gitmediği için çok sevindim. Sütüm sana helâl olsun...

Kadın sustu. Yorulmuştu... Oğlunun sorarak bakan gözlerini görmeseydi daha epey susacaktı.

- Sen bahtı kara olarak doğdun. Çünkü doğduğun zaman Türkler Çin'e tutsak gideli beş yıl olmuştu. Urungu! Çıbı Kağan'la birlikte Altaylar'a kadar vardın. Çok Türk ellerini gezdin.

Ama Ötüken'e, kutlu yere ulaşamadın. Bunun için sana bahtın kara diyorum. Ölürken Ötüken'de bulunamayacağım hâlde benim kutum seninkinden üstündür. Çünkü orada doğdum. Uzun yıllar orada yaşadım... Kür Şad Çin sarayını bastığı ve Çıbı Kağan Altay'da pusata sarıldığı zaman gönlümde iki defa umut ışığı yandı. Şimdi bu ışık sönüktür. Ama onun külleri arasında yine bir kıvılcım yanıp duruyor. Öyle ki, öldüğüm zaman soğuyup donmuş yüreğimi yarıp açan olursa oradaki kıvılcımı görür. O kıvılcımın üstünde Ötüken'in hayali de vardır... Urungu! Soğukluk yüreğime yaklaşıyor. Sana söyleyeceklerimi çabuk söylemeliyim. Artık kim olduğunu öğren! Senin asıl adın Urungu değidir!

Urungu bir irkildi:

- Ya nedir?

- Ne olduğunu ben bile unuttum.

- Ne diyorsun ana? Her şeyi hatırlayan sen tek oğlunun adını nasıl unutursun

- Oğul! Sen gönül isteğinin ne demek olduğunu bilir misin? Senin adını unutmak istiyordum. Bunu öyle bir gönülden istiyordum ki sonunda unuttum. Bir daha da hatırlayamadım.

Urungu'nun kaşları çatıldı. Sesi dikleşti:

- Ana! Ben bu denli kötü bir oğul muydum ki adımı unutmaya uğraştın, sonunda da unuttun?

İhtiyar ananın gözleri şefkatle gülümsedi:

- Hayır! Sen çok iyi bir oğul olduğun için adını kendimden bile sakladım. Netekim babanın da kim olduğunu şimdiye dek senden ve herkesten sakladım.

- Onun da adını unuttun mu?

Kadın cevap vermedi. Gözleri biraz daha donuklaşmıştı!.. Urungu, babasının kim olduğunu öğrenemeyecekti. Ananın solumaları bir tuhaflaşmıştı. Oğluna çadırın kapısını göstererek:

- Şunu aç, içeri ışık girsin! dedi.

Kaldırılan keçeden içeri akşam ışığı doldu. Güneş yeni batmıştı. Gönüllere işleyen bir gariplik çadırın içini doldururken Urungu'nun sesi dalgalandı:

- Ana! Babamın da adını unuttun mu?

- Unutmadım! Unutmak istesem de unutamazdım. Baban unutulamazdı. Çünkü baban Kür Şad'dı...

Urungu yeniden irkildi ve elini belindeki bıçağa attı:

- Bunu şimdiye kadar niçin sakladın?

- Çinliler öldürmek için seni arıyorlardı. Seni ne güçlüklerle sakladım, nelere katlandım, bilemezsin. Seni kaçırabilmem için ablan kendisini feda etti. Çinliler onu idam ettiler...

Kadının gözlerinden yaşlar aktı. Dışarda, dere kıyısındaki koyunlardan biri hazin hazin meledi.

- Ablanın da adını unuttum. Seni yaşatıp büyütmek için bunları unutmaya mecburdum. Ama babanın adını unutamazdım. Onu unuttuktan sonra senin ve benim yaşamamıza lüzum kalmazdı. Belindeki bıçak babanın bıçağıdır. Bumun Kağan'ın adı yazılı, damgası kazılıdır.

Urungu bıçağını kınından sıyırdı. Fakat yazıyı göremedi.

- O yazı her zaman görülmez. Güneş doğarken ve batarken görülür. Çadırın kapısına yaklaş. Bıçağı batıya tutarak bak.

Anasının dediği gibi yaptı. Sapın dibinde "Bumun Kağan" yazısını okudu. Öteki yüzünde de damgayı gördü, fakat bunlar o kadar silikti ki bilmeyen kişi göremezdi.

- Oğul! Şimdi güçlükle okuduğun yazı ile damga Türklerin kutu yükseldiği zaman bıçağın üzerinde ışıl ışıl ışıldarlar. Bu bıçağı büyük bir kam yapmıştı.

- Kıraç Ata mı?

- Hayır. Kıraç Ata'nın babası...

Bu sırada uzaktan dörtnala koşan atların ayak sesleri işitildi. Keskin bakışlarla ufka bakan Urungu yeni kararmaya başlayan ovanın kuzeyinden üç atlının gelmekte olduğunu görerek anasına "Geliyorlar" müjdesini vermek istedi. Fakat onun sözünü kesmemek için bundan vazgeçti.

- Urungu! Bozkurt soyunun yüce bir oğlusun. Çünkü Kür Şad'ın oğlusun. Bununla övünmek hakkındır. Ben de Kür Şad'ın konçuyu olduğum için bütün ömrümce övündüm. Fakat bunu

açığa vurmadım. Kağan olmak hakkı iken baban bu haktan vazgeçerek vuruştu. Sen de babana yaraşır oğul olmak istiyorsan Bozkurt soyundan olduğunu kimseye söylemeden yaşa. Kurt başlı gönder Ötüken'e dikilinceye kadar vuruş. Bir tegin olarak değil, Urungu olarak kal!..

Urungu ömründe ilk defa olarak anasına itiraz etti.

- Niçin ana?

- Çünkü en güçlü, en iyi insan, hakkından vazgeçen insandır. En büyük kahramanlık da hiçbir karşılık beklemeden yapılandır. Kür Şad böyle yapmıştı. Ablan böyle yapmıştı. Sen de böyle yap. Senin de baban gibi olmanı istiyorum.

Urungu cevap vermedi. Nal sesleri yaklaşıyordu. Ölmek üzere olan ana, daha yavaş bir sesle şöyle dedi:

- Dediklerimi yapacağına, babana yaraşır bir oğul olacağına and içersen bahtiyar öleceğim. Kür Şad öldüğü gün ben de ölmüş sayılırdım. Bu hayat yükünü sen yetişesin diye çektim.

Urungu, kendisini bildiği günden beri zavallı anasının katlandığı sıkıntıları düşündü. Kür Şad'ın konçuyu olduğu için değeri birdenbire yükselen bu ananın son isteğini yapmakta gönül açıcı bir sevinç duydu. Anasının yanına yere oturdu. Bıçağını çekerek yere bıraktı. Üzerine el bastı:

- Babama, sana yaraşır bir oğul, ablama yaraşır bir kardeş olmak için karşılıksız vuruşacağım. Andımı tutmazsam gök girsin, kızıl çıksın! dedi.

Kendisiyle birlikte bıçağa el basmış olan anası gülümsedi.

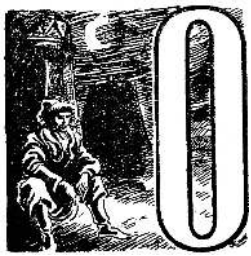
Nal sesleri çadırın kapısına kadar yaklaşmıştı. Üç atlı sıçrayarak atlarından indiler. Kapıya fırlayan Urungu, elinde bir kımız çamçağı tutan Börü'yü görünce başını anasına çevirdi:

- Ana, bak! Börü sana bir çamçak kımız getirdi! diye müjde verdi.

Fakat çilekeş ana artık işitmiyordu. Bu dört çadırlık obanın üç çadırındaki herkes kadına belki şifa olur diye kımız aramaya koştukları hâlde yetiştirememişlerdi. Kür Şad'ın konçuyu, ihtilalden sonra kırk yıl daha beklediği, kırk yıl daha çile çektiği hâlde Ötüken'i görmeden ölmüştü.

III

KÜR ŞAD'IN KONÇUYU



gece oba derin bir sessizliğe gömülmüştü. Çadırın açık kapısına yakın oturan Urungu sabaha kadar anasını bekleyip düşündü.

Eski hatıraları birer birer canlanıyordu. En eski zamanlara âit olanlar karanlık ve karışıktı. Hatta bunlardan hangisinin önce, hangisinin sonra olduğu bile belli değildi. Sonra yüzler ve olaylar aydınlanıyor, düzgün bir sıraya giriyordu. Şu basık kulübe neydi? Kötü bir Çin kulübesi olacaktı. Orada anasıyla birlikte geçen günler ne sıkıntılı idi. Ama neden sıkıntılı idi? Urungu bunun sebebini bulamıyordu. Yalnız, kendisinin bu kulübede iken hiç konuşmadığını gayet iyi hatırlıyordu. Peki ama konuşmasını bilmeyecek kadar küçük olan bir çocuk, başından geçenleri nasıl hatırlardı? Hayır, hayır! O kadar küçük değildi. Konuşmasını biliyordu. Fakat konuşmak kendisine yasak edildiği için konuşmuyordu. Konuşmayı yasak eden anası idi. Evet, sıkıntı bu yasaktan geliyordu. Peki, kendisini kucağına alıp gezdiren, seven o genç kız kimdi? Galiba anasının gençliğini hatırlayıp karıştırıyordu. Ama öyle olsa, büyük bir bahçede anasıyla birlikte o genç kızla beraber oturduğunu hatırlayamazdı. Acaba o genç kız ablası mıydı? Herhâlde ablası olacaktı. Sonra birtakım bahadırlar ve bunların arasında uğursuz Çin suratları...

Urungu en eski zamana ait hatıraları kurcalayarak babasının yüzünü hatırlamaya uğraştı. Babası Çin sarayını bastığı zaman, kendisi dört yaşında idi. Hatırlayabilirdi. Fakat anası, tehlikeyi atlatmak için kendisine her şeyi o kadar unutturmaya alışmıştı ki birçok yerler karanlık kalıyor, birçok kimseler birbirine karışıyordu. Kalabalık bir yer gözünün önüne geliyordu. Burası herhâlde Siganfu şehriydi. Fakat bu birçok bahadırın arasında babasının

hayalini nasıl seçecekti? Evet, işte yine büyük bir evde iki Türk'ün konuştuğunu hatırlıyordu. Bellerinde kılıçları da vardı. Acaba bunlardan birisi Kür Şad mıydı? Herhâlde oydu. Çünkü orada anası da bulunuyordu. Hatta hatta kendisini kucağına alıp seven genç kız da vardı. Anası, ablası olunca mutlaka babası da orada olmalıydı. Evet, oradaydı. Çünkü iki bahadırdan biri, ötekine Kür Şad diye hitap ediyordu. Kür Şad ona ne diyordu? Bir şey diyordu ama Urungu bir türlü çıkaramıyordu. Babasının yüzü, hayalinde yavaş yavaş şekilleniyordu. Ötüken'in keskin nişancısı enli kılıcı ve belindeki sadağıyla... Evet, karşısındaki bahadıra "Bögü Alp" diye hitap ediyordu. Urungu bu adı da çok işitmiş, ihtilalde onun da öldüğünü, daha pek gençken öğrenmişti. Sonra birdenbire gözünün önüne başka şeyler gelmeye başladı. Artık iyice büyümüştü. Altı, yedi yaşlarında vardı. Bataklık gibi bir yerden anasının sırtında uzun uzun bir yol geçtiğini hatırlıyordu. Sonra büyük bir hastalık geçirmiş, başı yanarak günlerce bir çadırda kalmıştı. O zaman anası atlı, pusatlı bir kadındı. Kendisini bu çadıra bırakarak uzun zaman gidiyor; kımızlar, yoğurtlar, sütlerle dönüyordu.

Bir de dövüş hatırlıyordu. Kendisi otların üzerinde yatıyordu. Birisi elinde kılıçla kendisine saldırıyordu. Hayır, kendisine değil, orada başka birisine, hem de bir kadına, hem de kendi anasına saldırıyordu. Bu bir Çinliydi… Hatta Çin çerisiydi. Anasının elinde kılıç vardı. Vuruşuyorlardı. Dövüşün sonunu hatırlamıyordu. Yalnız kan içinde kalmış anasının, kendisini kucağına almış olduğu hâlde kaçtıklarını görür gibi oluyordu. Bu kaçış Urungu'ya hem yayan, hem de atlı olarak yapıldı gibi geliyordu. Bir de çalılıklar arasında gizlenmeleri vardı. Fakat bütün bunlar birbirine karışmış hatıralardı. Daha sonra kendisini bir Türk çadırında görüyordu. Birdenbire...

Urungu başını kaldırarak, göğe baktı. Ay yükselmiş, serinlik çıkmıştı. O zaman gözlerinin yaşlı olduğunu anlayarak başını içeriye, anasının yattığı yere çevirdi. Ay ışığı gözlerini kamaştırmış olduğu için ilk önce hiçbir şey göremedi. Sonra heyecanlanarak fırladı. Anasının başucunda babasıyla ablasının hayallerini görür gibi olmuştu. Tıpkı, demin hatıralarını yoklarken gözlerinin önüne gelen hayallere benziyorlardı. Bu hayalleri kaybetmemek için



Anasının elinde de kılıç vardı. Vuruşuyorlardı.